

Molière a Luigi Riccoboni

Italové ve Francii

- v lednu roku 1601 přijela společnost *Accesi* do hlavního města Francie
- v 60. letech působily italské skupiny v Palais Bourbon a později v Palais-Royal, kde se střídaly se společností Molièrovou
- v roce 1661 byl pozván do Paříže Domenico Biancolelli (Harlekýn) a od roku 1664 hráli italští herci pod názvem *Comédiens du Roi de la troupe italienne*
- italské herecké skupiny působily v Paříži do roku 1697, kdy byly vyhnány

- exil masek trval devatenáct let, ale nostalgie pařížského publika se nezmenšovala
 - italští herci byli znovu pozváni v roce 1716
 - usídlili se v Palais Royal a později v Hôtel de Bourgogne
 - italskou společnost vedl po návratu do Paříže Luigi Riccoboni (Lelio), její nový vedoucí
-
- během nového období italských masek ve Francii byly postupně italské scénáře zaměněny psanými komedii ve francouzštině (změna vkusu pařížského publika)

Molière

- Jean-Baptiste Poquelin, známý jako Molière (15. 1. 1622 – 17. 2. 1673)
- francouzský herec a dramatik
- narodil se v rodině pařížského obchodníka
- ve 21 letech převzal od otce podíl z dědictví po matce a založil soubor Illustre Théâtre, který se navzdory spolupráci s renomovanými dramatiky v Paříži neprosadil
- když v roce 1645 finanční investice do fungování divadla převážily nad příjmy věřitelé zahájili soudní řízení, Molière byl uvězněn za dluhy na zámku Châtelet

- v roce 1644 si poprvé zvolil své umělecké a později autorské jméno
- nikdy nechtěl prozradit jeho původ, a to ani svým nejlepším přátelům
- nejpravděpodobnější hypotéza je, že se jedná o zvyk profesionálních komiků, naprostá většina herců 17. století si vybírala umělecká jména odkazující na imaginární léna, vesměs venkovská: sieur de Montdory, sieur de Floridor, sieur de Montfleury
- v mládí se podepisoval „De Molière“ a pravidelně se o něm mluvilo jako o „le sieur de Molière“
- francouzská názvy (Meulière nebo Molière) odkazují na místa, kde byly lomy na mlýnské kameny

- roku 1646 byl Molière s rodinou Bėjartů angažován do nejprestižnějšího „venkovského souboru“ a dvanáct let (1646-1658) cestoval po jižních provinciích Francie
- v tomto období Molière napsal několik frašek nebo malých komedií a své první dvě velké komedie
- po návratu do Paříže v roce 1658 se v čele svého souboru rychle stal oblíbeným hercem a autorem mladého krále Ludvíka XIV.
- zemřel ve věku 51 let, několik hodin poté, co počtvrté ztvárnil titulní roli ve hře *Zdravý nemocný*

„vesnické trupy“

- byly jich desítky a herci žili zcela nezávisle na ostatních, vedeni jen vlastními zájmy
- není nutné představovat si je jako nuzáky
- tyto venkovské skupiny se setkávaly s kočujícími italskými společnostmi

Návrat do Paříže

- po představení u dvora v roce 1658 určil král Ludvík XIV. Molièrovi plat 1500 livrů ročně a souboru dal k užívání velký sál v Malém bourbonském paláci (Petit-Bourbon)
- od roku 1661 se soubor v sále Palais-Royal střídá se společností italských herců s Tiberiem Fiorillim (Scaramouchem)
- silná italská konkurence vedla Molièra k pečlivějšímu propracování literárních kvalit komedií

- zpočátku psal spíš scénáře pro improvizace ve smyslu komedie dell'arte než vlastní hry
- „nové hry“ byly jen adaptacemi starších her, hříčky, jimž Molière říkal *divertissements* z některých těchto hříček se nám zachovaly jen názvy: *Pedantský doktor, Tři doktoři rivalové, Otýpkář, Zamilovaný doktor, Pomalu!, Učitel, Gorgibus v pytli*
- dokonce i pozdější slavné *Směšné preciózky* jsou pouze renovovanou italskou fraškou, spojující ve hře dva intrikující sluhy (Jodelet, herec starých frašek, a Molière, v roli Mascarilla)
- komedii dell'arte poznal Molière již během svých studentských let v Paříži

Masky Mascarilla a Scapina (Maskarila a Skapina)

- jména sluhů vycházejí z italské tradice
- Maskarilo, Mascarille je odvozeno od španělského slova Mascarilla, což byla malá maska, škraboška, ve které hráli italští herci
- Skapin, Scapin, Scapino je jméno odvozené od italského scappare (uniknout)
- oproti Maskarilovi, který vznikl jako Molièrova postava, Scapino přišel z Itálie jako typ a ve Francii se pouze přizpůsobil

- předchůdcem Maskarila a Skapina je první zanni – Brighella, který byl ve Francii vytlačen jemnější variantou Scapinem
- Brighella je strůjcem intriky, motorem akce, prohnáný sluha, živý, zábavný, důvtipný, hbitý, umí lidi vodit za nos
- musí znát téma hry, aby mohl intriky provádět, vymýšlet bez zastavování, mít na každou otázku odpověď
- pro Brighellu je největší zábavou rozbít manželství, vysmát se zamilovanému starci, ukrást něco a obelstít věřitele

Ztřeštětec

- pětiaktová, veršem psaná intriková komedie, hrána v letech 1653–55 v Lyonu, tiskem vyšla roku 1663
- napsaná podle komedie Beltrama, resp. Nicolý Barbieriho (1629)
- hlavní postavou je mazaný sluha Mascarille (původně u Barbieriho Scapino), kterého hrál Molière
- sluha využije všechen svůj důvtip, aby pro svého pána získal krásnou otrokyni Célii, vězněnou starým Trufaldinem, přičemž Mascarillův pán sám svou nešikovností bezděčně hatí sluhovy finty

- dramatická stavba je někdy příliš volná, pospojovaná hlavně výstupy energického sluhy
- třetím dějstvím začíná honička, ve které se Maskarilo snaží být o krok napřed před ostatními postavami

*Kdyby Leandro v té honbě ztratil dech
a zůstal za námi – pak vyrazím – a tradá –
domyslím honem lest, co se mi v hlavě strádá.
Už se mi klube z ní náramně pěkný plán,
jak bude Leandro v té honbě překonán.*

(Ztřeštěnec)

- v roce 1656 Molière uvedl svou druhou veršovanou komedii o pěti dějstvích *Útrapy z lásky*
- opět s postavou sluhy Mascarilla a také syžetově zcela nepůvodní
- pravděpodobně je hra napsaná podle komedie *Ziřtnost* (L'interesse) italského renesančního básníka Niccoly Secchiho (1585)

Šibalství Skapinova (Scapinova šibalství)

- vrcholné období tvorby, hra měla premiéru 24. května 1671
- sluha Skapino, má jinou funkci ve fabuli než pouze řešit situaci nešťastně zamilovaných párů
- má zároveň předvést svá taškářství a tím pobavit obecenstvo (viz titul hry)
- v úvodu je situace zamotána, mladíky hyperbolizována, zveličena do rozměrů katastrofy, a tím je připraven vstup pro Skapina
- sluha Skapino je starší než Maskarilo, není vrstevníkem svého pána
- není ani tak prudký, jako byl Maskarilo, nepropadá vzteku
- je si více jistý svým uměním vymyslet vhodný plán a pobavit diváky
- zatímco Maskarilo ve svých replikách připomíná divákům jaký je šibal, Skapino nechá za sebe mluvit své kousky

Směšné preciózky

- komedie z roku 1659, drsná satira na snobismus a žargon některých pařížských salonů
- první hra, kterou Molière publikoval a získal tak status autora
- Molière v roli komorníka Mascarilla si dal na svém kostýmu přiměřeně záležet: jeho paruka byla tak velká, že při každém pukrletí rozčísila náměstí, a klobouk tak malý, že se dalo snadno usoudit, že ho markýz nosí mnohem častěji v ruce než na hlavě, měl naperfémované rukavice poseté perlami a diamanty, ale především byl všemožně ověšen nejrůznějšími stužkami
- hru by bylo možné označit za charakterovou komedii či komedii mravů, kdyby ji Molière svým Mascarillem v některých výstupech rádoby-markýzů, neproměňoval v rozvernou frašku

Maska Sganarella (Sganarela)

Sganarel aneb Domnělý paroháč

- premiéra 28. května 1660, až do Molièrovy smrti nejčastěji uváděná komedie jeho souboru
- úspěch u publika mělo především Molièrovo komediální herectví v roli Sganarela – bohatá a proměnlivá mimika obličeje
- jméno Sganarelle etymologicky pochází z italštiny, původ je údajně odvozen od italského slovesa sgannare, které znamená „vytahovat“, nebo „vynášet na světlo to, co člověk neví nebo nechce vědět“
- stal se postavou francouzského lidového divadla už v 16. století
- maska Sganarela se objevuje v nejméně šesti Molièrových hrách, poprvé se objevil sluha Sganarel ve hře *Létající doktor*

- v Molièrových komediích vystupují další postavy tohoto typu, nejsou však tak výrazné: Koubek ve hře *Měšťák šlechticem*, Čipera ve hře *Lakomec*
- Molière nikdy nepřestal být Mascarillem nebo Scapinem, ani když hrál Harpagona nebo Alcesta, a založil svou genialitu na neslýchaném spojení těchto odlišných masek a typů
- až do roku 1661 používal Molière při hraní postavy Mascarilla masku, poté hrál Sganarella bez masky, ale obočí a knír si začerňoval uhlím nebo tuší
- zdálo se, že má několik hlasů, všechno v něm mluvilo, jediným krokem, úsměvem, mrknutím či zavrtěním hlavy přiměl lidi, aby si představili víc věcí, než by dokázal říct i ten největší řečník za hodinu

Arianne Mnouchkine

- Arianne Mnouchkine (nar. 1939), francouzská dramatička, filmová a divadelní režisérka
- film *Molière* z roku 1978

Molièrovo dětství:

<https://www.youtube.com/watch?v=Rz9om3zaCpk>

Molière jako Sganarelle:

<https://www.youtube.com/watch?v=TIKKxKMohyk&list=PLMMM-KqllIyrzKV20ky0xGr3Tb4DlJuVoS&index=3>

Luigi Riccoboni

- 1676–1753, herec, divadelní reformátor a historik
- byl synem Antonia Riccoboniho, slavného Pantalona z Modeny
- začal hrát v Modeně, když mu bylo šestnáct, hrál zamilovaného (Lelio)
- autor několika knih o tzv. italské komedii: *Histoire du Theatre Italien* (1728), *Dell'arte rappresentiva* (1728), *Nuovo teatro Italiano* (1733), *Reformation du theatre* (1767)

- v roce 1716, když byli italští herci povoláni zpět do Paříže, Luigi Riccoboni přichází se svou skupinou Nouveau Théâtre Italien
- Riccoboni nechce navázat na starou tradici, ale usiluje o pozvolné zliterárnění divadla
- Riccoboniho rozhodnutí není estetické, nýbrž mravní a náboženské, jako odchovanec jezuitských škol divadlo mravně odsuzuje, je ale nucen zůstat profesionálním hercem
- ve dvaceti letech žádá modenského vévodu o propuštění z divadelní služby a o místo v klášteře, k propuštění dojde až v roce 1729 ve věku 53 let
- navzdory slavnému prohlášení Ludvíka XIII. z 16. dubna 1641, které z podnětu Richelieua zrušilo potupu doléhající na komedianty, se církev nadále stavěla proti divadelním představením
- některé soubory však měly výsadní postavení, za které vděčily ochraně šlechtického pána

Riccoboniho řešení dramatické životní situace reformou divadla

- již od antiky existují 2 druhy herců – mimové či histrioni X herci, kteří pěstují pravidelné divadlo vysoké literární kvality
- tomu odpovídá postavení ve společnosti – na společenském dně X přátelé politiků a učenců, společenských elit
- způsob, jak dosáhnout společenské prestiže a vyhnout se peklu:

hrát mravné a pravidelné divadlo vysoké literární kvality (zliterárnění divadla)

proměnit improvizovanou komedii, aby mohla působit výchovně

- o zliterárnění komedie a o zvýšení její mravní hodnoty usiluje Riccoboni již v Benátkách, ale publikum jeho reformním snahám vzdoruje
- musí volit cestu kompromisů
- v Paříži se přizpůsobil náklonosti publika pro psaný scénář (Molièrovy komedie), rozšířil svou italskou skupinu o čtyři francouzské herce a objednal si hru ve francouzštině, která by použila „tradiční italské“ charaktery, rovněž uvedl hru Pierre-Carlet Marivauxa *Arlequin poli par l'amour*
- o improvizované komedii napsal:

Slabinou improvizace je, že úspěšný nebo dokonce nejlepší herec je závislý na svém partnerovi v dialogu. Pokud musí hrát s kolegou, který je neschopný odpovědět přesně ve správný okamžik nebo který vstupuje do repliky ve špatnou chvíli, sám se znejistí a živost jeho vtipu pohasíná.

- v pozdním věku, kdy už nepůsobí v divadle, v rigidním spise *Reformation du theatre* definuje svou „reformu divadla“
- návrh nového, ideálního divadla obsahuje:
 - pozvednutí společenské úrovně herců a požadavek čestného charakteru herce
 - zajištění ubytování a sociálních příspěvků hercům, subvencování divadel
 - zajištění hereckého vzdělání od útlého věku, a to i s praktickým řemeslem, pokud by se ukázalo, že žák či žákyně nejsou talentovaní
 - cenzorská kontrola mravní stránky her
 - nová divadelní budova
 - prosazování divadla literatury i mimo hlavní město
- mnohé požadavky přejímá ve své reformě divadla Gotthold Efraim Lessing, ovlivňuje Carla Goldoniho, zásadní stopu zanechává v *Hereckém paradoxu* Denise Diderota